

УДК 001:162.5:159.964.2

А. В. Вертель

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психології,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми, Україна,
antonvertel@ukr.net,
ORCID 0000-0003-2247-7443

Т. О. Мотрук

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми, Україна,
motruk.t@gmail.com,
ORCID 0000-0002-0165-4458

СЦІЄНТИСЬКЕ САМОНЕРОЗУМІННЯ ПСИХОАНАЛІЗУ

Стаття присвячена філософсько-методологічному дослідженню наукового статусу психоаналітичного вчення. Розглянуті взаємозв'язки між класичним психоаналізом і філософією. Особлива увага приділяється критиці психоаналітичного вчення з боку представників позитивізму. Показана невідповідність основних постулатів психоаналітичної теорії критеріям верифікації та фальсифікації. Окреслена проблема наукового самонерозуміння психоаналізу. Зроблена спроба проаналізувати ставлення до класичного психоаналізу в системі міф – філософія – наука.

Ключові слова: філософія, наука, психоаналіз, сцієнтизм, антисцієнтизм, верифікація, фальсифікація, демаркація.

Актуальність та постановка проблеми. Численні судження різних авторів про психоаналіз свідчать про наявність різнопланових, іноді полярних точок зору на сутність науковості психоаналітичної теорії та практики. З огляду на зростання інтересу до психоаналізу в сучасному суспільстві, представляється можливим звернутися до спадщини З. Фрейда і зосередити увагу на співвідношенні між психоаналізом і філософією, окреслити наукове (та не наукове підґрунтя) психоаналізу.

Мета статті – філософсько-методологічно визначити статус психоаналітичного вчення крізь призму критеріїв науковості (фальсифікації та верифікації).

Виклад основного матеріалу. Роздуми З. Фрейда про науковість психоаналізу знайшли своє відображення в праці «Опір психоаналізу». Неприйняття його теорії науковим і філософським співтовариством викликало певне занепокоєння і тривогу за її майбутнє. У зазначеній праці знаходимо: «... психоаналіз тільки страждає від того, що опинився між

медициною і філософією. Медики вважають його порожнім вигадництвом і не бажають вірити в те, що він, подібно будь-якій іншій природничій науці, заснований на ретельному та трудомісткому аналізі емпіричних фактів; філософи, співвідносячи його зі своїми хитромудрими розумовими побудовами, вважають невірними його вихідні тези та чіпляються до того, що основним психоаналітичним поняттям, – які ще тільки складаються, – бракує ясності і чіткості» [14, с. 199–200].

Важливим моментом створення психоаналізу була відмова З. Фрейда від гіпнозу. Близько п'яти років (1887–1892) З. Фрейд регулярно застосовував гіпноз у своїй лікарській практиці. Потім він обмежив сферу його використання, а з 1896 року і зовсім перестав звертатися до гіпнозу як лікувального засобу, і лише раз від разу вдавався до нього з метою експерименту [15, с. 159]. Саме ця відмова виявилась домінантною ознакою переходу від доннаукової психотерапії до науковості та об'єктивності. Найважливішим виразом науковості психоаналізу для З. Фрейда була можливість встановлювати причинні зв'язки у сфері людської свідомості та поведінки. Свої уявлення про науковість психоаналізу З. Фрейд пов'язує як з можливостями опису «топіки» (місця), «динаміки» (способу функціонування) і «енергетики» (рушійних сил) несвідомого, так і з практикою клінічної роботи [1, с. 288].

Необхідно пам'ятати, що до всієї академічної філософії З. Фрейд відчував «феноменологічну відразу» [16, с. 169]. Він категорично заперечував зв'язок психоаналізу з філософією і при кожному зручному випадку прагнув від неї відректися, вважаючи за краще висувати на перший план своїх праць клінічний матеріал або результати самоаналізу. «Забудькуватість» З. Фрейда щодо своїх філософських витоків пояснюється тим, що він хотів виглядати в очах оточуючих істинним науковцем, який не будує свої теорії на сумнівних абстрактних спекуляціях. Є серйозні підстави для твердження, що в період висунення основних психоаналітичних гіпотез З. Фрейд відштовхувався не стільки від клінічного досвіду, скільки від філософських уявлень про природу і механізми функціонування людської психіки. Він був знайомий з ідеями давньогрецьких авторів та з роботами Ф. Ніцше і А. Шопенгауера [8, с. 113].

З. Фрейд отримує свою інтелектуальну освіту в той час, коли домінуючим був позитивізм. Позитивізм був чимось більшим, ніж просто науковим підходом, це була своєрідна позиція, яку інтелектуали ХІХ століття характеризували великим розвитком промисловості і природничих наук. Він скептично ставився до всієї метафізики, що змусило його обдумати проект нової науки, який перевершував би її – науки, названої

ним метапсихологією, в якій він дає психологічні та раціональні пояснення того, де раніше було місце окультизму, релігійному, паранормальному і надприродному трактуванню явищ.

Водночас З. Фрейд неодноразово повторював, що «фабрикацію світогляду» він віддає на відкуп філософам, тоді як сам залишається вченим і лікарем. Він уважав, що «психоаналіз не здатний створити свій власний світогляд, хоча цього й не потребує, бо він – частина науки і може приєднатися до наукового світогляду. Але навряд чи його варто називати саме так, тому що йому не все відкрито, він далекий від досконалості і не є завершеним і систематичним» [13, с. 389].

Л. Вітгенштейн раннього періоду, запропонувавши концепцію філософії як аналітичної діяльності з прояснення логічної структури мови, не просто передбачив антиметафізичний пафос неопозитивістів. Певний час він був свого роду гуру для віденських спростувальників метафізики, яка бачилась їм трохи удаваною і безглуздою (Р. Карнап). Достовірно відомо, що Л. Вітгенштейн був добре знайомий з працями З. Фрейда «Психопатологія повсякденного життя» і «Дослідження істерії», критично ставився до психоаналітичних ідей, називаючи їх «абсурдними» та «незадовільними». У замітці «Культура і цінність» Л. Вітгенштейн порівнював психоаналітичну процедуру з куштуванням плодів від дерева пізнання: знання, які при цьому отримуються, ставлять перед нами нові етичні проблеми, нічого не даючи для їх вирішення [3, с. 444]. Вельми цікавим і несподіваним виявилось порівняння власної оригінальності з оригінальністю З. Фрейда. Як виявилось, вона одного сорту – оригінальність не насіння, а ґрунту, при відсутності будь-якого власного насіння [3, с. 445–445].

Л. Вітгенштейн критикував психологів з тих само причин, що і математиків. Він стверджував, що психологія безплідна через свою концептуальну плутанину. Але Л. Вітгенштейн говорив про експериментальних психологів, які відштовхуються від міфологічного бачення природи психічних процесів, взятого з буденної мови, від бачення, яке вони беруть за експериментальну основу свого дослідження. Так у «Блакитній і коричневій книзі» він пише: «Психоаналітики, [...], введені в оману своїм власним способом вираження, оскільки вважають, що вони зробили набагато більше, ніж відкриття нових психологічних реакцій» [4, с. 95].

З іншого боку, Л. Вітгенштейн піддав суворій критиці за міфологізм розуміння математики своїх вчителів Г. Фреге і Б. Рассела. Він критикує їх платонізм, ідею, згідно з якою математика є об'єктивною наукою. Числа та їх взаємини для «платоніків» – реальні об'єкти, незважаючи на те, що

об'єкти ці не чуттєві, а умоглядні. Л. Вітгенштейн розробив конструктивістську концепцію математики, згідно з якою числа є конструкціями, свого роду результатами застосування правил і процедур, вигаданих і встановлених людьми. Математик не відкриває закони математики, але й не винаходить їх в угоду своїм примхам. Він «грає» відповідно до певних правил, які конструює. Закони математики – це прийняті наслідки людської свободи конструювання. Для Л. Вітгенштейна застосування обчислень означає, що «обчислення застосовується так, щоб утворювати граматiku мови», подібно до того, як встановлюються правила в грі. Отже, математика – це завжди числення. А числення нічого не описує. Обчислення – це гра, яка слідує певним правилам; його контури – це позиції в грі. Значить, немає необхідності в логічному або математичному обґрунтуванні обчислення. Правила математичної гри повинні бути виправдані лише застосуванням: «чинити саме так». Л. Вітгенштейн описав теорію З. Фрейда в термінах подібних тим, в яких він описував математику. Психоаналітик, інтерпретуючи сновидіння, фактично конструює особливу гру. Ця діяльність не потребує «обґрунтувань» науковим методом. Вона виражає свої власні правила. Виявляється чітка паралель між двома поняттями психоаналізу – «пояснювальним» і «конструктивним», і «вичисленням» і «обчисленням» в математиці. Деякі реформи психоаналізу розвиваються паралельно перетворенням, розробленим Л. Вітгенштейном для математики: «конструктивна» програма проти «реалістської» і «платонівської» програм несвідомого [2, с. 127–130].

З точки зору логічного позитивізму психоаналітична теорія не відповідає принципу верифікації – процесу встановлення істинності наукових тверджень за допомогою їх емпіричної перевірки в ході спостереження, вимірювання або експерименту. З точки зору цього принципу немає підстав вважати, що психоаналіз задовольняє вимогам верифікації. Але багато представників логічного позитивізму – О. Нейрат, Р. Карнап і деякі інші позитивно ставилися до психоаналізу, розглядаючи теоретичні положення З. Фрейда не в якості «безглуздої метафізики», а як природничу науку [5, с. 64]. Так, Ф. Франк (наступник А. Ейнштейна на кафедрі теоретичної фізики Німецького університету в Празі) наполягав на тому, що з точки зору логічного позитивізму немає підстав спростовувати психоаналітичні теорії. У фундаментальній праці «Філософія науки. Зв'язок між наукою і філософією» Ф. Франк розмірковує про філософію науки як про «втрачену ланку» між філософією і наукою. Він прагне дати філософську інтерпретацію наукових дисциплін і встановити їх зв'язки з різними напрямками в філософії: «як приклад [...] наукової психології ми

можемо взяти «глибинну психологію» [...], засновану на теорії Зигмунда Фрейда і відому під назвою «психоаналізу» [12, с. 391].

Враження К. Поппера від психоаналізу зіграли величезну, якщо сказати не вирішальну, роль у становленні власної концепції критичного раціоналізму. Як відомо, К. Поппер, вивчаючи математику, фізику, історію музики у Віденському університеті (1919–1924), захопився психоаналітичними теоріями і навіть брав участь у клінічній роботі А. Адлера. Показовим є значно пізніший пасаж К. Поппера, що вкрай іронічно назвав К. Маркса, З. Фрейда і А. Адлера трьома великими творцями філософії сучасної людини. Ці слова вкладені в уста якогось «середньостатистичного вульгарного марксиста». Якщо для К. Поппера К. Маркс був псевдопророком, то два психоаналітика в компанії з ним якщо і не дотягують до статусу пророка, то вже дійсно – брехуни. Іронія К. Поппера несподівано знайшла спільне з іронією історії: сьогодні без нього важко уявити філософію сучасної людини, навіть якщо знання останнього обмежені знанням першого з цієї трійці. Перебуваючи під впливом неопозитивістських ідей, К. Поппер розчаровується в психоаналітичному вченні, що виявилось однією з причин пошуку критерію для визначення наукового статусу різних теорій. Звернення до психоаналізу для К. Поппера виявилось відправною точкою для обґрунтування своїх уявлень про критерії науки і псевдонауки [7, с. 342–343].

На думку К. Поппера, З. Фрейдом були висунуті гіпотези, які не відповідають вимогам фальсифікації як критерію науковості емпіричної теорії. Теорія, на думку К. Поппера, буде сфальсифікованою, а відповідно і науковою, якщо існує методологічна можливість її спростування за допомогою постановки експерименту, навіть якщо такий експеримент ще не був поставлений. Згідно з цим критерієм, висловлювання або системи висловлювань містять інформацію про емпіричний світ тільки в тому випадку, якщо їх можна систематично піддавати процедурі перевірки, результатом якої і буде їх спростування. Отже, будь-яка наукова теорія не може бути принципово незаперечною. Тим самим вирішується проблема демаркації, тобто відділення наукового знання від псевдонаукового – метафізичного.

К. Поппер вважав, що факти, які перебували в очевидному протиріччі з фундаментальними положеннями психоаналітичної теорії, змушували З. Фрейда висувати додаткові гіпотези задля збереження початкових положень теорії. Він ставив під сумнів науковий статус таких додаткових гіпотез. Ці гіпотези, на думку К. Поппера, свідомо не можуть бути фальсифіковані емпірично, що в свою чергу створює проблеми для емпіричної теорії. Отже, унеможлиблюється ситуація, при якій могла б бути

сфальсифікована початкова гіпотеза. Таким чином, тактика висунення додаткових гіпотез для захисту фундаментальних положень психоаналізу знаходиться в протиріччі з вимогами можливої фальсифікації. Цей висновок є основним аргументом у розгляді психоаналізу як псевдонаукової теорії.

З. Фрейд підкреслює, що психоаналіз заснований на «клінічних спостереженнях», а це, наполягає на своєму К. Поппер, не відповідає дійсності, бо «клінічні спостереження, які, як наївно вважають психоаналітики, підтверджують їх теорію, роблять це не більшою мірою, ніж щоденні підтвердження, що виявляються астрологами в їх практиці» Для К. Поппера клінічні спостереження можуть виступати лише інтерпретаціями у світлі теорій або гіпотез. У праці «Знання та психофізична проблема. На захист взаємодії» К. Поппер знову звертається до психоаналізу: «неможливо перевірити його (З. Фрейда – А. В., Т. М.) теорію шляхом спостережень, оскільки вона пояснює поведінку людини в термінах несвідомих витіснених бажань, – а це можна поєднати з будь-чим, що можна спостерігати» [11, с. 120]. Це є ще одним важливим моментом критики психоаналізу К. Поппером.

К. Поппер наполягає: З. Фрейд вибудував теорію таким чином, що вона, врешті решт, виявилася нефальсифікованою. Даючи психоаналізу шанс в майбутньому, він припускає: «... я не сумніваюся в тому, що багато чого з того, що вони (психоаналітики – А. В., Т. М.) говорили, має серйозне значення і цілком може з часом зіграти свою роль в психологічній науці, яка зможе перевірятися» [10, с. 247]. Іншими словами, психоаналіз містить цікаві положення, що заслуговують на увагу, але у формі, ненаукового, «метафізичного вчення». Психоаналіз перестане бути псевдонаукою тільки в тому разі, коли його теорія отримає можливість для перевірки.

Навряд чи К. Поппера можна звинуватити в якомусь навмисному лукавстві при систематичному відстоюванні ним власних ідей в контексті проблеми демаркації науки і метафізики. Але в примітках до другого тому «Відкритого суспільства» він без жодного натяку на іронію змушений зізнатися, що в «боротьбі з метафізикою» мало сенсу, тому що багато метафізичних систем призвели до важливих наукових результатів. У зв'язку з цим він називає системи Демокріта, Платона, Н. Мальбранша і А. Шопенгауера, які нагадують систему З. Фрейда і які становлять прекрасні структури мислення [9, с. 348]. На наш погляд, в устах поборника чистоти науки і захисника раціоналізму це гідна похвала психоаналізу.

Точку зору К. Поппера щодо інтелектуальної нечесності психоаналізу підтримував і інший представник постпозитивізму І. Лакатош. Так, у праці «Історія науки і її раціональні реконструкції» він, зокрема, пише:

«що стосується психоаналізу, Поппер був, безумовно, правий [...]. З точки зору фундаментальної попперівської вимоги строгості фрейдисти опинилися в глухому куті, бо відмовилися уточнити ті експериментальні умови, за яких вони відкинули б свої базисні припущення» [6, с. 247–248]. Теорію психоаналізу І. Лакатош називав дослідницькою програмою із виробленим алгоритмом вирішення проблем. Він також підкреслював, що психоаналіз на будь-якій стадії свого розвитку має невирішені проблеми і нерозкриті аномалії.

З. Фрейд зробив припущення, які можуть бути фальсифіковані; найважливішим є «аргумент відповідності». З. Фрейд запропонував вважати доказом на користь психоаналізу терапевтичний успіх, стверджуючи, що лише психоаналіз може принести реальне вилікування неврозів, оскільки тільки психоаналіз знаходить глибинні бажання і думки, які «співпадають» із симптомами. У міру того як терапія розкриває і знищує несвідомі бажання, симптоми зникають до тих пір, поки не зникне сам невроз. З. Фрейд стверджував, що інші терапевти можуть домогтися лише часткового і тимчасового успіху, оскільки не доходять до причини неврозів, приносячи незначне полегшення за допомогою навіювання.

Аргумент відповідності спростовує заяву К. Поппера про те, що психоаналіз не є наукою, оскільки «аргумент відповідності» може бути фальсифікованим. Отже, психоаналіз можна вважати наукою, і залишається лише питання про хибність або істинність його заяв. Задля того, щоб отримати визнання істинності згідно зі своїми ж власними критеріями, психоаналіз повинен продемонструвати унікальний терапевтичний ефект. Унікальний успіх життєво важливий для аргументу відповідності, оскільки якщо інші психотерапевтичні системи працюють принаймні так само добре, як психоаналіз, немає ніяких підстав віддавати перевагу простішим теоріям, аніж складному психоаналізу. Підтвердження головних гіпотез З. Фрейда можливо переважно під час добре організованих позаклінічних досліджень.

Висновки. Оскільки психоаналіз неможливо емпірично перевірити за допомогою науково-теоретичного критерію, його треба віднести, скоріше, до мистецтва інтерпретації або до герменевтичних методів. Можна вказати три критерії перевірки психоаналітичних інтерпретацій: 1. Критерій відповідності: зміст свідомості і його вербальний опис повинні відповідати один одному. 2. Критерій когерентності (зв'язності): інтерпретація повинна бути когерентною сама по собі. 3. Критерій практики: інтерпретація повинна підтверджуватися життєвою практикою.

Утім, сам постпозитивізм, який претендував на створення загальновизнаної теорії, що описує будову і розвиток (зміну) наукового

знання, опинився в подібному становищі: хто сьогодні може з повною відповідальністю заявити, що проблеми, поставлені в рамках постпозитивізму, остаточно вирішені? Того постпозитивізму, який від «наукової чистоти» прабатька – неопозитивізму – прийшов до плюралістичного, мозаїчного бачення світу, науки і людини, до завжди рятівної міждисциплінарності – до власного кінця.

Треба зауважити, що висновки, зроблені позитивістами, не є загальноприйнятими у полеміці щодо психоаналізу (і науки в цілому). Багато теоретиків вважають вимогу фальсифікації занадто суворою і такою, яка знищує будь-яку нову теорію, перш ніж вона реалізує можливість свого розвитку.

Список використаних джерел

1. Автономова Н. С. Познание и перевод. Опыты философии языка. Москва : Российская политическая энциклопедия (Росспэн), 2008. 704 с.
2. Бенвенуто С. Мечта Лакана / пер. с англ. М. Колопотина, В. Мазина, Н. Харченко. СПб. : Алетейя, 2006. 172 с.
3. Витгенштейн Л. Культура и ценность. *Философские работы*. Москва : Издательство «Гносис», 1994. С. 407–492.
4. Витгенштейн Л. Голубая и коричневая книги: предварительные материалы к «Философским исследованиям» / пер. с англ. В. А. Суровцева, В. В. Иткина. Новосибирск : Сиб. унив. изд-во, 2008. 256 с.
5. Карнап Р. Научное миропонимание – Веский кружок. *Журнал «Erkenntnis» («Познание»)*. Избранное. Москва : Издательский дом Территория будущего; Идея-Пресс, 2006. С. 57–75.
6. Лакатос И. История науки ее рациональные реконструкции. *Избранные произведения по философии и методологии науки*. Москва : Академический проект; Трикста, 2008. С. 201–281.
7. Лейбин В. М. Фрейд, психоанализ и современная западная философия. Москва : Политиздат, 1990. 397 с.
8. Нири К. Философская мысль в Австро-Венгрии. Москва : Мысль, 1987. 192 с.
9. Поппер К. Открытое общество и его враги. Т. 2. Время лжепророков: Гегель, Маркс и другие оракулы / пер. с англ. В. Н. Садовского. Москва : Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива», 1992. 528 с.
10. Поппер К. Предложения и опровержения. Рост научного знания. *Логика и рост научного знания*. Москва : Прогресс, 1993. С. 240–413.
11. Поппер К. Знание и психофизическая проблема: В защиту взаимодействия / пер. с англ. И. В. Журавлева. Москва : Издательство ЛКИ, 2008. 256 с.
12. Франк Ф. Философия науки. Связь между наукой и философией / пер. с англ. Н. В. Воробьева. Москва : Издательство ЛКИ, 2007. 512 с.
13. Фрейд З. Основные психологические теории в психоанализе. Москва : АСТ; Минск: Харвест, 2006. 400 с.
14. Фрейд З. Соппротивление психоанализу. Автопортрет. Собр. Соч. в 26 т. Санкт-Петербург : Восточно-европейский институт психоанализа, 2006. Т. 2. С. 193–205.

15. Шерток Л. Рождение психоаналитика. От Месмера до Фрейда / пер. с франц. Москва : Прогресс, 1991. 228 с.
16. Шпигельберг Г. Феноменология в психоанализе. *Логос*. 2006. № 6 (57). С. 167–183.

References

1. Avtonomova N.S., 2008. Poznaniye i perevod. Opyty filosofii yazyka. Moskva: Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya (Rosspen).
2. Benvenuto S., 2006. Mechta Lakana / per. s angl. M. Kolopotina, V. Mazina, N. Kharchenko. SPb. : Aleteyya.
3. Vitgenshteyn L., 1994. Kul'tura i tsennost'. *Filosofskiye raboty*. Moskva : Izdate'lstvo «Gnosis», pp. 407–492.
4. Vitgenshteyn L., 2008. Golubaya i korichnevaya knigi: predvaritel'nyye materialy k «Filosofskim issledovaniyam» / per. s angl. V. A. Surovtseva, V. V. Itkina. Novosibirsk : Sib. univ. izd-vo.
5. Karnap R., 2006. Nauchnoye miroponimaniye – veskiy kruzhok. *Zhurnal «Erkenntnis» (Poznaniye)*. *Izbrannoye*. Moskva: Izdatel'skiy dom Territoriya budushchego; Ideya-Press, pp. 57–75.
6. Lakatos I., 2008. Istoriya nauki yeye ratsional'nyye rekonstruktsii. *Izbrannyye proizvedeniya po filosofii i metodologii nauki*. Moskva : Akademicheskiiy proyekt; Triksa, pp. 201–281.
7. Leybin V.M., 1990. Freyd, psikhoanaliz i sovremennaya zapadnaya filosofiya. Moskva : Politizdat.
8. Niri K., 1987. Filosofskaya mysl' v Avstro-Vengrii. Moskva : Mysl'.
9. Popper K., 1992. Otkrytoye obshchestvo i yego vragi. T 2. *Vremya lzheprorokov: Gegel', Marks i drugiye orakuly*. Moskva : Feniks, Mezhdunarodnyy fond «Kul'turnaya initsiativa».
10. Popper K., 1993. Predlozheniya i oproverzheniya. Rostnauchnogo znaniya. Logika i rost nauchnogo znaniya. Moskva : Progress, pp. 240–413.
11. Popper K., 2008. Znaniye i Psikhofizicheskaya problema: V zashchitu vzaimodeystviya. I.V. Zhuravleva. Moskva : Izdatel'stvo LKI.
12. Frank F., 2007. Filosofiya nauki. Svyaz' mezhdu naukoy i filosofiyey. Moskva : Izdatel'stvo LKI.
13. Freyd Z., 2006. Osnovnyye psikhologicheskiye teorii v psikhoanalize. Moskva: Ast; Minsk : Kharvest.
14. Freyd Z. Soprotivleniye psikhoanalizu. Avtoportret. Sobr. Soch. v 26 t. Sankt-Peterburg : Vostochno-yevropeyskiy institut psikhoanaliza, 2006. T. 2. pp. 193–205.
15. Shertok L., 1991. Rozhdeniye psikhoanalitika. Vot Mesmera do Freyda. Moskva : Progress.
16. Shpigel'berg G., 2006. Fenomenologiya v psikhoanalize. *Logos*, no. 6 (57), pp. 167–183.

АННОТАЦИЯ

А. В. Вертель, Т. А. Мотрук. Сциентистское самонепонимание психоанализа.

Статья посвящена философско-методологическому исследованию научного статуса психоаналитического учения. Рассмотрены взаимосвязи

между классическим психоанализом и философией. Особое внимание уделяется критике психоаналитического учения со стороны представителей позитивизма. Показано несоответствие основных постулатов психоаналитической теории критериям верификации и фальсификации. Обозначена проблема научного самонепонимания психоанализа. Осуществлена попытка проанализировать отношение к психоанализу в системе миф – философия – наука.

Ключевые слова: философия, наука, психоанализ, сциентизм, антисциентизм, верификация, фальсификация, демаркация.

SUMMARY

A. V. Vertel, T. O. Motruk. The scientistic self-understanding of psychoanalysis.

Methodological aspects of psychoanalytic doctrine have been investigated, the relationship between psychoanalysis and philosophy has been examined, and an attempt has been made to analyze the attitude towards psychoanalysis in the system of myth – philosophy – science.

Psychoanalysis as the embodiment of «non-classical psychology» arises in the epistemological crisis conditions, in the atmosphere of general theoretical debates about the psychic nature and on the basis of scientific determinism. Moving from the purely biological concept, psychoanalysis is transformed into the cultural and philosophical version. The psychoanalysis evolution, and therefore the wide range of concepts and interpretations of psychic phenomena, allows speaking about psychoanalysis as the theory that deserves attention.

L. Wittgenstein, in his early period, predicted the anti-metaphysical pathos of neo-positivists. He criticized psychoanalysts, arguing that psychology is fruitless because of its conceptual confusion.

Psychoanalysis has been criticized by neo-positivism (especially R. Carnap) as a theory that does not conform to the verification principle –the process of establishing the truth of scientific statements through their empirical verification, and critical rationalism of K. Popper and his followers (I. Lakatos): Z. Freud's theory turned out to be fundamentally unfalsified, and therefore unscientific. Many science philosophers (do not agree with the K. Popper's conclusions, believing that S. Freud made the assumptions, which can still be falsified, the most important of which is the «coincidence argument».

In the 21st century psychoanalysis in general and psychoanalytic studies of psychoanalysis went beyond purely scientist's determination in the philosophy realm. Psychoanalytic concepts actively influence different directions of modern philosophy, being the gravity centre of different worldview orientations, no matter how sharply and fundamentally they criticize individual psychoanalytic positions and concepts of biologizing reductionism, or vice versa, uncritically borrowing the psychological basic ideas.

Key words: philosophy, science, psychoanalysis, scientism, anti-scientism, verification, falsification, demarcation.